

เทศน์โปรดคุณแพพวง วรธนะกุล ณ วัดป่าบ้านตาด

เมื่อวันที่ ๒๐ มกราคม พุทธศักราช ๒๕๑๙

นิพพานสัจฉิกิริยา จ

ธรรมของพระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้อย่างถูกต้องไม่มีปิดบังลี้ลับ แสดงตามความจริงที่มีอยู่ทุกอย่างไม่ว่าชั้นไหนแห่งธรรม เช่นว่า บาป บุญ นรก สวรรค์ นิพพานมีจริง อย่างนี้เป็นต้น จนกระทั่งเข้าถึงเรื่องราวของกิเลสซึ่งเป็นสิ่งที่มีอยู่เป็นอยู่ เป็นความจริง ด้วยกันหมด จึงหาที่ค้านไม่ได้ แต่ทำไมสิ่งเหล่านี้จึงเป็นปัญหาสำหรับพวกเรา ?

ธรรมท่านแสดงไว้อย่างเปิดเผยไม่มีอะไรเป็นปัญหา ไม่มีอะไรลี้ลับเลย แสดงตามความจริงล้วน ๆ ซึ่งความจริงนั้นก็มิใช่ มีอยู่ แสดงตามความจริงนั้น ๆ ทุกชั้นแห่งความจริง แต่พวกเราก็ไม่เข้าใจ เหมือนท่านบอกว่า " นี่นะ, ๆ !" ซึ่งชี้ให้คนตาบอดดู คนหูหนวกฟัง คงจะเป็นอย่างนั้น มีคนล้าถูกแต่ตาไม่เห็น ไปที่ไหนก็โดนกันแต่ทุกซ์ ทั้ง ๆ ที่ท่านสอนว่าทุกซ์เป็นอย่างไรก็รู้อยู่ แต่ก็โดนเอาจนได้ ! บอกว่าทุกซ์ไม่ใช่ของดี ก็โดนแต่ทุกซ์ เพราะสาเหตุ และเดินตามสาเหตุการกอบโกยทุกซ์ขึ้นมาเผาตัวเองทั้งนั้น

ใน "ธรรมคุณ" ท่านแสดงว่า "สนฺทิลฺลิก" สุขทุกซ์เป็นสิ่งที่รู้เห็นอยู่กับตนด้วยกัน มีการตายเป็นต้น "เอหิปสฺสิโก" "โอบนยิก" นี้เป็นหลักสำคัญมาก "เอหิปสฺสิโก" ท่านจงย้อนจิตเข้ามาดูธรรมของจริง ไม่ได้หมายถึงให้ไปเรียกคนอื่นมาดูธรรมของจริง "เอหิ" ก็คือสอนผู้หนึ่งและผู้ฟังธรรม ผู้ปฏิบัติธรรมนั้นแหละ ให้ท่านจงย้อนใจเข้ามาดูที่นี้แล คือความจริงอยู่ที่นี้

ถ้าพูดแบบ "โลก ๆ" ก็ว่า "ความจริง" ประกาศตนให้ทราบอยู่ตลอดเวลา หรือทำทายเป็นอยู่ตลอดเวลาจริงขนาดที่เรียกว่า "ทำทายเป็น" วางั้นแหละ ให้ดูที่นี้ "เอหิ" ให้ดูที่นี้ ไม่ได้หมายความว่าให้เรียกคนอื่นมาดู ใครจะมาดูได้! ก็เขาไม่เห็นของจริง ไม่รู้ของจริง! ของจริงอยู่กับเขาเขายังไม่เห็น เขายังไม่รู้ จะให้มาดูของจริงอยู่ที่เราได้อย่างไร "เอหิปสฺสิโก" ท่านสอนให้ดูความจริงของจริงของเจ้าของซึ่งมีอยู่นี่ต่างหาก "โอบนยิก" เห็นอะไรได้ยินอะไร สัมผัสอะไร ให้นำเข้ามาเป็นประโยชน์สำหรับตน เรื่องดีเรื่องชั่ว เรื่องสุขเรื่องทุกข์ ที่สัมผัสทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย หรือปรากฏขึ้นภายในใจเกี่ยวกับเรื่องภายนอก คืออดีตอนาคต เป็นเรื่องอะไรของใครก็ตาม ให้โอบนยิก นำเข้ามาสู่ใจซึ่งเป็นต้นเหตุสำคัญ อันจะก่อเรื่องต่างๆ ให้เกิดขึ้นภายในตน ไม่นอกเหนือไปจากจิตนี้เลย

จิตจึงเป็นเรื่องใหญ่โตมาก "มโนปุพฺพคฺมา ธมฺมา" เท่านั้นที่กระเทือนโลกธาตุ แล้ว จะเคลื่อนเล็กน้อยก็ใจเป็นต้นเหตุ ธรรมทั้งหลายจึงมีใจเป็นสำคัญ มีใจเท่านั้นจะเป็นผู้รับทราบสิ่งต่างๆ ไม่มีอันใดที่จะรับทราบได้นอกจากใจ

ธรรมทั้งหลายคืออะไร? กุศลธรรม อกุศลธรรม มีอยู่ในสถานที่ใดถ้าไม่มีอยู่ที่ใจ กุศลธรรมเกิดขึ้นเพราะความฉลาดของใจ ปรับปรุงใจให้มีความเฉลียวฉลาดทันกับเหตุการณ์ต่างๆ ซึ่งออกมาจากภายในใจของตนเอง เมื่อ "อกุศลธรรม" เกิดขึ้นที่ใจ ก็ให้ "กุศลธรรม" อันเป็นเรื่องของปัญญาพิจารณาแก้ไขความโง่ของตน ความโง่ของตนที่เรียกว่า "อกุศล" นั้นให้หมดไปจากใจ

"โอบนยโก" น้อมเข้ามาที่นี้ เห็นเรื่องโง่เรื่องฉลาด เรื่องสุขเรื่องทุกข์ของใครก็ตาม ให้น้อมเข้ามาเป็นคติเตือนใจ "เอหิพัสสโก" ให้ดูที่ตรงนี้ บ่อแห่งเหตุทั้งหลายคือใจ แสดงอยู่ตลอดเวลาไม่มีวันเวลาหยุดยั้ง ทำงานอยู่อย่างนั้นยิ่งกว่าเครื่องจักรเครื่องยนต์ ซึ่งเขาเปิดเป็นเวล่ำเวลาและปิดไปตามกาลเวลา ใจไม่มีที่ปิด เปิดจนกระทั่งวันตายไม่มีปิด แล้วก็บ่นว่า "ทุกข์" บ่นไปเท่าไรก็ไม่เกิดประโยชน์ เพราะไม่แก้ที่ต้นเหตุที่ควรแก้ ซึ่งถ้าแก้ได้แล้วทุกข์ก็ดับไปเป็นลำดับ ตามความสามารถและความเฉลียวฉลาดรอบคอบ

ฉะนั้นจึงไม่สอนไปที่อื่นนอกจากใจผู้ปฏิบัติ ถ้าสอนไปที่อื่นเหมือนสอนให้ตะครุบเงา โนน ๆ ไม่มองดูตัวจริงอันเป็นต้นเหตุ

สอนที่ต้นเหตุเป็นสำคัญ เพราะกิเลสเกิดขึ้นที่นี้ จะเอาอย่างไร? อะไรเป็นตัวเหตุที่จะให้เกิดความทุกข์ความลำบากแก่สัตว์โลกทั้งหลาย? ตลอดถึงความเกิด แก่ เจ็บ ตาย ? นี่เป็นผลมาจากกิเลสซึ่งเป็นเชื้อเป็นต้นเหตุสำคัญ มันเกิดขึ้นอย่างไร? ถ้าไม่เกิดขึ้นจากใจ มันอยู่ที่นี้ จึงไม่ไปสอนที่อื่น เพราะเวลาพิจารณาก็เอาจริงเอาจัง เอาเหตุเอาผลให้รู้ความจริง และถอดถอนกิเลสไปได้โดยลำดับ ก็ถอดถอนที่ตรงนี้ เพราะตรงนี้เป็นผู้ผูกมัดตัวเอง เป็นผู้สั่งสมกิเลสขึ้นมาในขณะที่โง่เขลาเบาปัญญา ไม่รู้เรื่องรู้ราว เวลาถอดถอนด้วยอุบายของสติปัญญาที่มีความเฉลียวฉลาด พอดถอดถอนได้ก็ถอดถอนกันที่ตรงนี้ สติให้มีอยู่ที่ตรงนี้ จุดนี้เป็นจุดที่ควรระวังอย่างยิ่ง เป็นจุดที่ควรบำรุงรักษาอย่างยิ่งคือใจ! บำรุงก็บำรุงที่นี้ ด้วยการภาวนาและส่งเสริมสติที่มีอยู่แล้วให้มีความเจริญขึ้นเรื่อย ๆ อย่าให้เสื่อม และรักษาจิตด้วยดี อย่าให้อะไรเข้ามาเกี่ยวข้อง ระมัดระวังอย่าให้จิตนี้แส่ออกไปยุ่งกับเรื่องต่างๆ แล้วย่านิ่งนั้นเข้ามาเผาตน นี่ท่านเรียกว่า "รักษา"

กำจัดก็คือค้นคว้าหาเหตุผลของมัน อันใดที่มีอยู่แล้วและเป็นของไม่ดี ให้พยายามแก้ไขและค้นคว้าหาเหตุผล เพื่อแก้ไขถอดถอนตามจุดของมันที่เกิดขึ้น

เรื่องใหญ่โตแท้ๆ อยู่ที่จิต เรื่องเกิดก็คือจิตที่ท่องเที่ยวอยู่ใน "วิภังขณ" จนไม่รู้ประมาณว่านานเท่าไร เพียงคนคนเดียวเท่านั้นก็เต็มโลกแล้วชะกาศพที่เกิดตาย เกิดตายซ้ำๆ ซากๆ แต่เจ้าของรู้ไม่ได้ นับไม่ได้ นับไม่ถ้วน ไม่รู้จักนับ เพราะมีมากต่อมาก และความงัดบังตัวเอง ความจริงของตัวที่เป็นมาเท่าไรก็ถูกบังเสียหมด ยังเหลือแต่ความหลอกลวง โลๆ เลๆ หากความจริงไม่ได้ ท่านจึงสอนให้แก้สิ่งเหล่านี้ให้หมดไป

พยายามอบรมสติให้ดีให้ทันกันกับความคิดปรุง มันปรุงขึ้นที่จิตและปลุกปั่นจิต อยู่ตลอดเวลา ถ้ามีสติอยู่แล้วเพียงความกระเพื่อมของจิตปรุงแย็บออกมาเท่านั้น จะเป็นการปลุกสติปัญญาให้เกิดขึ้นในขณะเดียวกัน เรานั่งอยู่กับที่ เราเฝ้ามันอยู่กับที่ ที่จะเกิดขึ้นแห่งเหตุทั้งหลายได้แก้ไข เราต้องทราบ พอกระเพื่อมตัวออกมาก็ทราบ ทราบโดยลำดับนี้แหละ

การหลอกลวงของจิตก็หลอกลวงที่นี้ จิตที่จะเข้าใจความจริงก็เข้าใจด้วยปัญญานอกจากนั้นก็พิจารณาดูเรื่องธาตุเรื่องขันธให้เห็น จนกระทั่งฝังจิต คือมันซึ่งในจิตว่าอาการแต่ละอาการนั้นเป็นความจริงอย่างนั้น ให้พิจารณาหลายครั้งหลายหนหากซึ่งไปเอง คราวนี้ก็ทราบ คราวนั้นก็ทราบ คราวนี้ก็เข้าใจ คราวนั้นก็เข้าใจ เข้าใจหลายครั้งหลายหน เลยเป็นความซาบซึ่งแนใจ

รูป นามะ ฟังซิ ! อะไรเป็นรูป รวมทั้งหมดผมก็เป็นรูป ขน เล็บ ฟัน หนัง เนื้อ เอ็น กระดูกก็เป็นรูป รวมเข้าไปทั้ง "อวัยวะ" ที่เป็นด้านวัตถุ ท่านเรียกว่า "กองรูป" หรือเรียกว่า "กาย"

เอ้า ! ดูนี่ เวลาท่องเที่ยวให้สติตามความรู้ที่เดินไปในอวัยวะส่วนใดอาการใดของร่างกาย ให้สติเป็นผู้คุมงาน ปัญญาเป็นผู้ตรงไป ความรู้ รู้ไปตามอาการนั้นๆ ปัญญาตรงไปให้ซึ่งๆ สติรับทราบไปทุกระยะ นี่คืองานของเราแท้

ส่วนงานเร่ๆ ร่อนๆ งานคิดปรุงโดยไม่มีสตินั้นเราเคยทำมาพอแล้ว และเคยเป็นโทษ เกิดโทษ กระทบกระเทือนจิตใจเรามากแล้วเพราะความคิดปรุงนั้นๆ

งานเช่นนี้เป็นงาน เป็นงานรื้อถอนทุกซกั้ยออกจากใจโดยตรง เป็นงานจำเป็น งานคือการกำหนดด้วยความมีสติ ประกอบด้วยปัญญา ไตร่ตรองใน "ขันธ" โดยสม่ำเสมอไม่ลดละ ความรู้เดินไปตามอาการนั้นๆ และถืออาการนั้นๆ เป็นเหมือน "เส้นบรรทัด" ให้ใจเดินไปตามนั้น สติปัญญาแนบไปตามไม่ลดละ เหมือนกับเขียน

หนังสือไปตามเส้นบรรทัด ให้ใจเดินไปตามนั้น สติปัญญาแนบไปตามไม่ลดละ เหมือนกับเขียนหนังสือไปตามเส้นบรรทัด สติประคองไปด้วย ดูไปด้วย นี่เรียกว่า "เที่ยวกรรมฐานตามป่าช้าซึ่งมีอยู่กับตัว"

ความอยาก رؤ้อยากเห็นอย่างรวดเร็วตามใจนั้น อย่าเอาเข้ามาเกี่ยวข้องให้เหนื่อความจริงที่กำลังพิจารณา รื้ออย่างไรให้เข้าใจตามความรู้นั้น แล้วกำหนดตามไปเรื่อยๆ แยกดูความเป็นอยู่ของชั้นต่างๆ ว่าเป็นอย่างไร มีหนังสือหุ้มอยู่ภายนอกบางๆ เท่านั้น แลที่หลอกลวงตาโลก ลวงตาทำนลวงตาเรา ไม่ได้หนาเท่าใบลานเลย นั่นคือผิวหนัง

เราจะพิจารณาในแง่หนึ่งแง่ใด ก็เป็นการพิจารณาเพื่อถอดถอนความหลงของตัว เวลาพิจารณาอย่างนี้ทำให้เพลินดี เอ้า! ดูขึ้นไปข้างบน ดูลงไปข้างล่าง ดูออกไปข้างนอกข้างในกายเรานี้แล เป็นการท่องเที่ยวให้เพลินอยู่ในนี้ สติตามอย่าให้ "สักแต่ว่าไป" ให้สติตามไปด้วย ปัญญาตรงไปตามความรู้ที่รู้กับอาการนั้นๆ ไปด้วย ขึ้นข้างบน ลงข้างล่างที่ไหนถูก "สังขาร" ทั้งนั้น

งานนี้เรียกว่า "งานรื้องานถอนพิษภัย" ที่ "อุปาทาน" เข้าไปแทรกสิง ไปยึดไปถือทุกชั้นทุกอันภายในร่างกายนี้ออก จนไม่มีอะไรเหลืออยู่ภายในใจอีกต่อไป เพราะฉะนั้นทุกขจึงมีอยู่ทุกแห่งทุกหน เพราะ "อุปาทาน" เป็นตัวการสำคัญ คำว่า "ทุกข มีอยู่ทุกแห่งทุกหน" หมายถึงทุกขเพราะความยึดถือ ทำให้ไปเป็นทุกขที่ใจ ไม่ใช่เป็นทุกขที่อื่น

เพียงร่างกายเจ็บไข้ได้ป่วยแล้วเป็นทุกขนั้น พระพุทธเจ้าก็เป็นได้ พระสาวกก็เป็นได้ เพราะชั้นนี้อยู่ในกฎของ "อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา" อยู่แล้ว จะต้องแสดงตามกฎของมัน แต่สำหรับจิตผู้พ้นจาก อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา และมีฐานะที่จะพ้นจาก อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา นี้ ให้พิจารณาสิ่งทีว่านี้ อย่าให้กระทบกระเทือนตัวเองได้ด้วยความสะดวกใดๆ เพราะการวาดภาพของตัวเอง เพื่อพิจารณาความจริงนั้นเป็นสิ่งสำคัญ ที่จะไม่ให้สิ่งเหล่านี้มากกระทบกระเทือนใจได้ คือไม่ให้ทุกขเกิดขึ้นภายใน เพราะความเสกสรรว่า "กายเป็นเรา, เป็นของเรา," เป็นต้น

พิจารณาลงไป ดูลงไป จนกว่าจะเห็นชัดด้วยปัญญาจริงๆ เอ้า! หนังสือเป็นอย่างไร หนังสือสัตว์ที่เขาใช้ทำเป็นกระเป๋านั้นเป็นอย่างไร หนังสือรองเท้าเป็นอย่างไร ดูกันให้หมด ตลอดเนื้อ เอ็น กระดูก เอ้า! ดูเนื้อสัตว์ ดูเนื้อบุคคล มันก็เหมือนกัน ดูเข้าไปกระดูกเป็นอย่างไร กระดูกสัตว์ กระดูกคน ต่างกันที่ตรงไหน ดูเข้าไปให้เต็มความจริง

ที่มีอยู่กับตัว ดูเข้าไป ดูภายในร่างกายนี้แหละ เพราะอันนี้เป็นสิ่งที่ทำทนายอยู่แล้วตามความจริงของเขา

ทำไมใจเราจึงไม่รู้ ไม่อาจหาญ เพียงเห็นตามความจริงนั้นแล้ว ก็เริ่มทำทนายของปลอมได้ด้วยความจริงที่ตนรู้ตนเห็น ความจริงที่รู้เห็นด้วยปัญญานี้มีอำนาจมากสามารถกลบล้างความเห็นอันจอมปลอมได้โดยลำดับ จนความปลอมหมดสิ้นไป

ความจริงที่เกิดขึ้นกับใจย่อมเกิดได้ด้วยสติปัญญา คำว่า "ความจริง" นั้นถูกทั้งสองเงื่อนไข เงื่อนไขหนึ่งความจริงทั้งหลาย ไม่ว่าฝ่ายรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ก็เป็นความจริง เป็นของมีอยู่ ทำทนายอยู่ด้วยความมีอยู่ของตน และปัญญาที่หยั่งทราบตามความจริงของเขา จนปรากฏเป็นความจริงขึ้นมาภายในใจ นี่คือวิธีการถอดถอนกิเลสเป็นอย่างนี้

นี่แหละความจริงกับความจริงเข้าถึงกันแล้วไม่เป็นภัย นอกจากถอดถอนพิษภัยทั้งหลายได้โดยสิ้นเชิงเท่านั้น

ตอนที่พิจารณาเดินกรรมฐาน เทียบกรรมฐานตามที่ว่านี้ เทียบไปตามอวัยวะน้อยใหญ่ ตรวจสอบไปตรองไป ออกจากกรรมฐานตอนนั้นแล้ว ก็เทียบกรรมฐานให้ถึงที่สุดว่าร่างกายนี้จะสลายแปรสภาพไปอย่างไรบ้าง กำหนดลงไป มันจะเปื่อยจะผุจะพังอย่างไร ? ให้กำหนดลงไป ๆ จนสลายจากกันไปหมดไม่มีเหลืออยู่เลย เพราะร่างกายนี้จะต้องเป็นเช่นนั้นแน่นอน

แต่การกำหนดนั้น ต่าง ๆ กันตามความถนัดใจ สมมุติว่าจะกำหนดอาการนั้นให้เห็นชัดภายในจิต เราจะจับอาการใด เช่น หนั่ง เป็นต้น ให้จับอาการนั้นไว้ให้แน่ ให้ภาพนั้นปรากฏอยู่ภายในจิต สติจับหรือจดจ้องอยู่ที่ตรงนั้น

ภาพนั้นจะปรากฏสูงต่ำไปไหนก็ตาม เรื่อยๆ ไปคาดไปหมาย ความสูง ความต่ำ สถานที่ที่เราจะพิจารณานั้น ให้ถือเอาเป้าหมายของการทำงาน ให้ความรู้ติดแนบกันอยู่นั้น ด้วยสติเป็นผู้ควบคุม อย่าปล่อยตัวคิดไปที่อื่น

อาการนี้จะขยายตัวมากน้อยก็ให้เห็นประจักษ์ใจในปัจจุบัน คือขณะที่ทำ จะสูงจะต่ำก็ให้รู้อยู่อย่างนั้น อย่าไปคาดว่าเป็นสูงเกินไป นี่ต่ำเกินไป นี่นอกจากกายไปแล้ว

ที่แรกเรานึกว่าเราพิจารณาอยู่ภายในกาย อาการนี้อยู่ในกาย ทำไมจึงกลายเป็นนอกร่างกายไป เรื่อยๆ ไปคิดอย่างนั้น แม้จะสูงจะต่ำ จะออกนอกออกในก็ตาม ถ้าเราไม่ปล่อยความรู้ในเป้าหมายที่เรากำลังพิจารณานั้น นั้นแหละจะเห็นความแปลกประหลาด และจะเห็นความอัศจรรย์ขึ้นมาจากอาการนั้นแหละ เช่นเรากำหนดเนื้อ จะเป็นเนื้ออวัยวะส่วนใดก็ตาม กำหนดลงตรงนั้น ให้เห็นชัดอยู่ภายในนั้น แล้วจะค่อยกระจายไปกระจายไปเอง

เมื่อสติตั้งมั่นอยู่ด้วยดี คือรู้สึกตัวจำเพาะหน้า จิตก็รู้ว่าทำงาน ปัญญาก็ตรองตามนั้น ลักประเดี๋ยวอาการนั้นก็ค่อยกระจายลงไป คือหมายความว่า มันเปื่อยลงไป ๆ อันนั้นก็พัง อันนี้ก็พัง

ดูให้มันชัดเจนลงไป เราไม่ต้องกลัวตาย จะกลัวอะไรเราดูความจริงนี้ ไม่ใช่ดูว่าเราจะตายนี่นา! เอ้า! สลายลงไป ๆ นี่เราเคยพิจารณาอย่างนั้น อันนั้นขาดลงไปอันนี้ขาดลงไป มันเพลินขณะที่พิจารณา พิจารณาร่างกายตัวเรานี่เองแหละ แต่ในขณะที่พิจารณาด้วยความเพลินนั้น ร่างกายปรากฏว่าหายไปหมดไม่รู้สึกรู้สีกตัวเลย ทั้ง ๆ ที่เรากำหนดพิจารณากายอยู่นั้นแล

เอ้า ! ร่างกายพังลงไป ๆ หัวขาดลงไป แขนขาดลงไป ตกลงไปต่อหน้าต่อตา แขนท่อนนั้นกระดูกท่อนนั้นขาดลงไป กระดูกท่อนนี้ขาดลงไป ภายในกายนี้ทะลักออกไป เอ้า ! ดูไปเรื่อย ๆ เพลิน ดูเรื่อย ๆ แดกลงไป ๆ

ส่วนน้ำก็ซึมลงไปในดิน และเป็นไอไปในอากาศ ฉะนั้นเวลาปรากฏน้ำซึมซาบลงไป ในดินและออกเป็นอากาศไปหมดแล้ว ส่วนต่าง ๆ ก็แห้ง อวัยวะส่วนนี้แห้ง แห้งแล้ว กรอบเข้า ๆ แห้งเข้าไปจนกลายเป็นดินไป ดินกับกระดูกของอวัยวะเลยกลมกลืนเป็นอันเดียวกันไป ! นี่เห็นชัด

ส่วนที่แข็งคือกระดูก กำหนดเห็นเป็นลำดับ และกำหนดเป็นไฟเผาบ้าง กำหนดให้ค่อยยุพังลงไปบ้าง กระจายลงไปตามลำดับบ้าง จนกลืนเข้าเป็นอันเดียวกับดินอย่างเห็นได้ชัด

ที่ชัดที่สุดเกี่ยวกับการพิจารณานี้ คือธาตุดินกับธาตุน้ำ สิ่งที่ติดใจซึ่งภายในใจก็คือธาตุดิน ส่วนน้ำนั้นก็ปรากฏเป็นอย่างนั้น ลม ไฟ ไม่ค่อยจะมีปัญหาอะไรนัก ไม่เป็นข้อหนักแน่นสำหรับการพิจารณา และไม่เป็นสิ่งที่จะซึ่งภายในใจเหมือนอย่างเราพิจารณาร่างกายซึ่งเป็นอวัยวะหยาบ

พออันนี้กระจายลงไป กลายเป็น "ดิน" หมด จิตก็เว้งว่างละชิ ! ขณะนั้นเว้งว่างไปหมด! อย่างนี้ก็มี

แต่เวลาพิจารณากรุณาอย่าได้คาดได้หมาย ให้เอาความจริงในตน เป็นสมบัติของตน เป็นสักขีพยานของตน อย่าเอาความคาดคะเนมาเป็นสักขีพยาน มาเป็นข้อดำเนิน จะไม่ใช่สมบัติของเรา นั่นเป็นสมบัติของท่าน สมบัติของเราคือเรารู้อเอง เราเป็นอย่างไรให้เป็นขึ้นภายในตัวเราเอง นั่นแลคือความรู้ของเรา ความเห็นของเราแล เป็นสมบัติของเราแท้! ควรกำหนดอย่างนี้

บางครั้งไม่เป็นอย่างนั้นเสมอไป หากเป็นไปของมันเองโดยหลักธรรมชาติ พอการสลายลงไปเป็นดินเช่นนั้นแล้ว บางทีกระดูกมันค่อยผุพังลงไป ๆ ยังไม่หมด แต่อันหนึ่งมันปรากฏขึ้นภายในจิตใจว่า "ที่มันยังไม่หมด ส่วนที่เหลือจะต้องเป็นดินเช่นเดียวกันอีก" มันมีความปรู้งขึ้นในจิต ทั้ง ๆ ที่ในขณะนั้นไม่มีกายเลยในความรู้สึก แต่จิตหากปรู้งขึ้นอย่างนั้น

สักประเดี๋ยวไม่ทราบว่าเป็นดินมาจากไหน มาทับกระดูกที่ยังเหลืออยู่ ปรึบเดียว คือมาทับส่วนที่ยังผุพังไม่หมดให้กลายเป็นดินไปหมดด้วยกัน พอกระดูกส่วนที่เหลือกลายเป็นดินไปหมดแล้ว จิตไม่ทราบว่าเป็นอย่างไร มันพลิกตัวของมันอีกแง่หนึ่ง ขณะที่จิตพลิกกลับอีกทีเลยหมด! แผ่นดินก็ไม่มี ทั้ง ๆ ที่แผ่นดินมันไหลมาทับกันอย่างรวดเร็ว พลิกมาทับกระดูกของเราที่ยังละลายไม่หมดลงเป็นดิน

ที่นี้ก็รู้ขึ้นมาพบ! อีกว่า "อ้อ! ทุกสิ่งทุกอย่างมันก็เป็นดินหมด ในร่างกายอันนี้ที่มันลงไปก็เป็นดินหมด!" หลังจากนั้นครู่หนึ่งจิตก็พลิกตัวอีกที และพลิกอย่างไรไม่ทราบความสมมุติได้ ดินเลยหายไปหมด อะไร ๆ หายไปหมด เหลือแต่ความรู้ล้วน ๆ โลงไปหมดเลย เกิดความอัศจรรย์ขึ้นมาอย่างพูดไม่ถูก ซึ่งการพิจารณาเช่นนี้เราไม่เคยเป็น! มันเป็นขึ้นมาให้รู้ให้เห็นอย่างชัดเจน จิตเลยอยู่นั้นเสีย คืออยู่อันเดียวเท่านั้น จะมีขณะใดขณะหนึ่งของจิตว่าเป็นสองไม่มีเลย! เพราะมันตายตัวด้วยความเป็นหนึ่งแท้ ๆ

พอขยับจิตขึ้นมาก็แสดงว่าเป็นสองกับความปรู้ง แต่ไม่มีมีความปรู้งอะไรทั้งสิ้น เหลือแต่ความรู้ที่สักแต่ว่ารู้ และเป็นของอัศจรรย์อยู่ในความรู้นั้น ขณะนั้นมันแว้งว่างไปหมดเลยโลกธาตุนี้ ต้นไม้ ภูเขา อะไรไม่มีในความรู้สึกตอนนั้น จะว่าเป็นอากาศไปหมด แต่ผู้นั้นก็ไม่สำคัญว่าเป็นอากาศอีกเหมือนกัน มีอยู่เฉพาะความรู้นั้นเท่านั้น!

แต่จิตสงบตัวอยู่เป็นเวลาชั่วโมง ๆ! พอจิตถอนออกมาแล้วแม้จะกำหนดอะไรก็แว้งว่างไปอีกเหมือนกัน นี่อาจเป็นได้คนละครั้งเท่านั้น นี่ก็เคยเป็นมาเพียงครั้งเดียวไม่เคยซ้ำอีกเลย! ส่วนการพิจารณาลงไปโดยเฉพาะ ๆ มันเป็นได้ตามความชำนาญของจิต จนกระทั่งเป็นไปทุกครั้งที่เราพิจารณา

การพิจารณาความแปรสภาพเป็นดิน เป็นน้ำ เป็นลม เป็นไฟ ยังชัดเจนอยู่ทุกเวลาที่เรพิจารณา ความที่เป็นเช่นนี้แลเป็นความสามารถ ที่จะทำจิตเราให้มีกำลังและความเคยชินกับความจริงคือ ดิน น้ำ ลม ไฟ แท้ สามารถถอดถอนความเป็น "เรา" เป็น "ของเรา" ออกได้โดยลำดับ เพราะตามความจริงแล้ว ร่างกายนี้ถ้าธาตุมันก็ธาตุ

ถ้าว่า "ธาตุดิน" มันก็ธาตุดินเราดี ๆ นี้เอง ไม่ใช่เราไม่ใช่ของเราตามคำเสกสรรมันหมายต่าง ๆ

การพิจารณาซ้ำ ๆ ซาก ๆ รู้ไม่หยุดยั้ง รู้เรื่อย ๆ เพราะการพิจารณาอยู่เรื่อย ๆ ย่อมจะเพิ่มความซาบซึ้งโดยลำดับจนเข้าใจชัด แล้วถอดตัวออกจากคำที่ว่า "กายเป็นเราเป็นของเรา" ก็เลยกายสักแต่ว่ากาย ถ้าให้ชื่อว่ากายก็สักแต่ว่ากาย ถ้าจะให้ชื่อว่ากายสักแต่ว่าปรากฏสภาพเท่านั้นก็พูดได้ เมื่อจิตรู้อย่างพอตัวแล้วไม่มีอะไรเป็นปัญหาใจจะว่าเขาเป็นอะไรเขาไม่มีปัญหา เพราะเป็นปัญหาอยู่กับใจดวงเดียว

ฉะนั้นจำต้องแก้ปัญหามาเองออกจากความลุ่มหลง ความสำคัญมั่นหมายต่าง ๆ ให้เข้าสู่ความจริงแห่งธรรม คือ รู้ล้วน ๆ นั่นก็ธาตุล้วน ๆ แม้จะสมมุติว่า "กาย" ก็คือ ธาตุล้วน ๆ ย้อนเข้ามาในจิตก็จิตล้วน ๆ ทั้งสอง "ล้วน ๆ" นี้ต่างก็เป็นความจริงล้วน ๆ เมื่อทราบความจริงชัดอย่างนี้แล้ว เอ้า! เวทนาจะเกิดขึ้นก็เกิด เพราะเวทนาจึงเป็นธาตุอันหนึ่ง หรือเป็นสภาวะธรรมอันหนึ่งเช่นเดียวกับร่างกาย มันวิ่งถึงกันอย่างนั้น

"สัญญา" ความหมาย พอปรุงแผลสัปราก็ทราบเสียว่า มันออกไปจากจิตนี้ไปปรุงอย่างนั้นไปสำคัญอย่างนี้ เมื่อทราบแล้วจิตก็ถอนตัว สัญญาก็ดับไปทันที ถ้าเราไม่ทราบ มันก็ต่ออันนี้ดับอันนั้น ต่อสืบต่อกันไปเรื่อย ๆ เหมือน "ลูกโซ่" พอทราบมันก็ดับของมันดับในขณะที่สติรู้ทัน และไม่ปรุงเป็นเรื่องเป็นราวอะไรขึ้นมาได้ นี้เรียกว่า "สติทัน" ถ้าไม่ทันเรื่องก็ต่อเรื่อย ๆ การพิจารณาความจริงในร่างกายจึงเป็นเรื่องใหญ่ที่สุด

พระพุทธเจ้าจึงทรงสอน "สติปัฏฐานสี่" ซึ่งมีอยู่ในร่างกายจิตใจนี้ทั้งนั้น สัจธรรมก็มีอยู่ที่นี้ ท่านจึงสอนลงที่นี้ สรุปลงที่จิต การที่ว่าพิจารณาไปทั้งหมดนั้นพิจารณาเพื่ออะไร? ก็พิจารณาเพื่อให้จิตรู้ตามความเป็นจริง แล้วจะได้ปล่อยวางความงมงายในการยึดถือ เข้ามาสู่ความเป็นตน

เอ้า! เมื่อหมดความงมงายในธาตุสี่ ดิน น้ำ ลม ไฟ นี้แล้ว เลยหมดความงมงายในเวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ อันเกี่ยวกับชั้นห้านี้ แล้วก็เข้ามาพิจารณาความงมงายของจิตอีก แน่ะ! มันยังมีเรื่องของมันอีก!

ความงมงายตามชั้นของกิเลสที่ละเอียดนี้ เรียกว่า "เป็นความละเอียดของกิเลส" เป็นความงมงายอันละเอียดของจิต ย้อนเข้ามาพิจารณาเข้ามาอีก จะเอาอะไรเป็นหลักเกณฑ์ที่นี้ ?

ก็เราพิจารณาจิต จิตเป็นนามธรรม เวทนาจึงเป็นนามธรรม กิเลสก็เป็นนามธรรม ปัญญาที่เป็นนามธรรม ไม่ว่าแต่เพียงจิตจะเป็นนามธรรม สิ่งที่เป็น

"นามธรรม" กับสิ่งที่เป็น "นามธรรม" มันอยู่ด้วยกันได้ ติดกันได้ กิเลสกับจิตต่างก็เป็นนามธรรมด้วยกันจึงติดกันได้

เอ้า! ปัญญาค้นลงไปเพราะเป็นนามธรรมด้วยกัน จะพิจารณาเช่นเดียวกับเรา พิจารณารูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ แยกแยะให้เห็นตามความจริงของมัน แล้วจับจิตนี้ขึ้นมาเป็นตัวผู้ต้องหา เป็นตัวนักโทษทีเดียว ฟาดฟันหั่นแหลกลงในตัวผู้ต้องหาหรือนักโทษนี้

นี่แหละคือผู้ต้องหาหรือนักโทษ มันเป็น "โทษ" เข้ามารวมไว้ในตัวนี้หมด ถือว่าตัวเก่งตัวรู้ตัวฉลาด สิ่งนั้นสิ่งนี้รู้ไปหมดแล้วในโลกธาตุนี้ รูป เสียง กลิ่น รส เครื่องสัมผัส รู้หมด! รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณภายในร่างกาย ที่เป็นชั้นนี้ห่านี้ก็รู้หมด! แต่ไม่ยอมรู้ตัวเอง! นั่นนะซี! มาติดตรงนี้ มาโง่ตรงนี้! พร้อมทั้งย้อนปัญญาเข้าภายในจิตนี้อีก ฝ่าฟันตรงนี้ออกให้ทะลุไป แทะเข้าไปตรงนี้ เข้าไปหาความรู้ที่แท้จริงนั่นแหละคือ "ตัวมกายของจิต" แท้!

เมื่อพิจารณาคลีคลายโดยละเอียดถี่ถ้วนแล้ว สภาพที่แทรกอยู่กับจิตก็เป็นสภาวะธรรมอันหนึ่งเท่านั้น จิตจะคงตัวอยู่ไม่ฉิบหายเพราะการพิจารณาหาความจริง ก็ให้ฉิบหายไป ไม่ต้องอาลัยเสียดาย ถ้าจิตมันคงต่อความจริงแล้ว! จิตคงอยู่ไม่ฉิบหาย! ถ้าจิตทรงความจริงไว้ตามธรรมชาติของตัวเองซึ่งเป็นความจริงจริง ๆ แล้ว ก็จิตนี้แลจะพ้นโทษ ถึงความบริสุทธิ์ จิตจะสูญหรือไม่สูญก็ให้รู้กัน!

ค้นลงไปไม่ต้องเสียดายอะไรทั้งสิ้น จิตก็ไม่ต้องเสียดาย ไม่ต้องกลัวว่าจิตจะต้องถูกทำลายจะสลาย จิตจะฉิบหายไป จิตจะสูญสิ้นไปไหน!

เมื่อถูกปัญญาทำลายสิ่งแทรกซึมหมดแล้ว กิเลสทุกประเภทสูญสิ้นไปเอง เพราะเป็นสิ่งที่จอมปลอมอยู่ในจิต เมื่อกำหนดพิจารณาลงไปจริง ๆ แล้ว ใจสิ่งที่ควรสูญสิ้นไปยังงักทนอยู่ไม่ได้ มันต้องสูญ ส่วนธรรมชาติที่สูญไม่ได้ ทำยังไงก็ต้องอยู่ คงตัวอยู่ คือจิตนี้จะสูญไปไหน! นั่นแหละผู้ที่ถูกกิเลสนี้ครอบงำอยู่ก็คือจิต ปัญญาฟาดฟันกิเลสแหลกละเอียดลงมาจากจิตแล้ว จิตนี้ก็เลยกลายเป็นความบริสุทธิ์ขึ้นมา ผู้นี้แลคือผู้บริสุทธิ์แท้ จะเอาอะไรไปสูญ! สูญแล้วจะบริสุทธิ์ได้อย่างไร ? อันนั้นตาย อันนี้ฉิบหาย แต่อันนี้เป็น "อมต" แท้ อมต ด้วยความบริสุทธิ์ ไม่ใช่ อมต ที่กลิ้งไปตาม "วิฏวน" ทั้งหลายที่เคยเห็นมา อันนั้นก็ไม่ได้ตาย แต่มันกลิ้งไปอยู่อย่างนั้นตามกฎ "วิฏจักร"

แต่ "อมต" นี้ไม่ตายด้วยไม่กลิ้งด้วย นั่นเป็น "วิฏฎณะ" คือไม่ตายและไม่หมุน นี้ตัวจริงอยู่ในท่ามกลางชั้นของเรา อันนี้แหละตัวสำคัญ!

นอกจากนั้นก็ "ผู้ภรุส โลภมเมหิ จิตต์ ยสส น กมฺปติ อโสภํ วิรชํ เขมํ เอตมฺมจฺจลฺมุตฺตมํ" จิตนี้อะไรมาสัมผัสก็ตาม ไม่มีความหวั่นไหวพรั่นพรึง สิ่งทั้งหลายเข้ามาแตะต้องสัมผัสไม่ได้ ที่เข้าไม่ได้เพราะมันหมดสิทธิ์

"เขม" ท่านว่าเป็นจิตดวงเกษม "เอตมฺมจฺจลฺมุตฺตมํ" มงคลสองข้อที่กล่าวมานี้ อยู่ที่ใจนี้ไม่ได้อยู่ที่ไหน ใจนี้แหละเป็นตัวมงคลและเป็นอัมงคล ก็อยู่ในฉากเดียวกัน

เวลานี้เราแก้อัมงคล เพราะมันมีจิตใจเราอยู่ ให้เป็น "มงคล" ขึ้นมา "นิพพานสจฺฉิกิริยา จ" เอ้า! แก้เปิดเผยลงไป "ตโป จ พุทฺทมจฺริยญฺจ อริยสจฺจาน ทสฺสนํ" นี้ ตโป คือความแผดเผากิเลส กิเลสเป็นของร้อน จึงเผากิเลสด้วย "ตปธรรม" คือสติปัญญา ซึ่งเป็นของร้อนสำหรับกิเลส และแผดเผากิเลสลงไป

"อริยสจฺจาน ทสฺสนํ" คือรู้เห็นอริยสัจ ทุกข์ก็รู้เต็มจิต สมุทัยก็ละได้เต็มใจ มรรคก็บำเพ็ญได้เต็มภูมิของมหาสติ มหาปัญญา แนะ! จะว่าอย่างไรอีก นิโรธก็แสดงความดับทุกข์เต็มภูมิ

คำว่า "เห็นสัจธรรม" ท่านเห็นอย่างนั้น ผู้เห็นผู้รู้ "สัจธรรม" โดยสมบูรณ์นั้นแล คือผู้ทำพระนิพพานให้แจ้ง และผู้ไม่หวั่นไหวในโลกธรรมทั้งหลายคือจิตนี้แล อยู่ที่นี้!

นี่พวกเราน่าจะเอาสาระสำคัญนี้ให้ได้! จิตเป็นตัวสำคัญ ส่วนร่างกายอะไรๆ ในชั้นนี้หาก็อย่างว่า! อย่างที่เราเห็นเราพิจารณาแล้วแล! ขอให้ได้ตัวนี้ซึ่งเป็นตัวสำคัญ!

เอ้า! อะไรจะขาดก็ขาดไปเถอะ โลกนี้มันเป็นอย่างนี้อยู่แล้ว มันเป็นมาแต่ไหนแต่ไร เราก็กเคยเป็นมาแล้ว กี่กัปกี่กัลป์เกิดตาย ๆ นี้แหละ คราวนี้ก็เดินตามทางหลวงที่เคยเดินนั้นแล

"ทางหลวง" คือคติธรรมดาใครห้ามไม่ได้ ต้องเดินไปตามนี้ เรารู้ความจริงของคติธรรมดาอยู่บ้างแล้วนี่จะว่าอย่างไรต่อไปอีก ความรู้ในการแสดงก็มีเท่านี้ กรุณานำไปพิจารณาอย่าได้ประมาทอนใจ

คำว่า "นิพพานสจฺฉิกิริยา จ เอตมฺมจฺจลฺมุตฺตมํ การทำพระนิพพานให้แจ้งเป็นมงคลอันสูงสุด" ย่อมจะเป็นสมบัติของท่านพุทธบริษัทผู้พยายามไม่ลดละ ในวันหนึ่งแน่นอน

จึงขอยุติการแสดงเพียงเท่านี้ ๆ